

דיבוק הכוח המכלה במלכות הרביעית

וכל זה, כי המלכות הרביעית דבק בהם ההעדר³⁷⁵, כאשר (=משום ש) המלכות הזאת היא סוף וקץ המלכויות, ויהיה (אחרי שלטונה) איבוד והעדר לכל המלכויות. ולכך במלכות רביעית דבק ההעדר. ואשר דבק (בה) ההעדר, הוא (הטעם) שמביא גם כן העדר אל אחר. ומפני כך היא משחיתה הכל גם כן³⁷⁶.

ולפיכך אמר (דניאל ז, ז): "וְשִׁנִּין דֵּי פְּרוּל לֵה". ואמר (שם ב, מ): "וּמְלָכוֹ רְבִיעָא תְּהוּא תְּקִיפָה כְּפְרוּלָא כָּל קָבֵל דֵּי פְּרוּלָא מְהִדֵּק וְחָשַׁל כְּלָא וּכְפְרוּלָא דֵּי מְרַעַע כָּל אֲלִין תְּדַק וְתַרְעֵ".

והנה כל אחת ואחת (מהמלכויות) אשר (היא) קרובה אל ההעדר והביטול - היא יותר פחותה (כלומר, ככל שמתקרבים אל ביטול המלכויות, כך ממשיך אותה הכתוב בדבר פחות יותר). ולפיכך הראשון מדמה לזהב, ואחריו כסף, ואחריו נחושת, ואחריו ברזל - שהוא פחות יותר מכל. ובמלכות זה דבק החיסרון וההעדר. ומפני כך הוא גם כן מקצץ ומשחית הכל.

ולפיכך אמר (דניאל ב, לד-לה) שנפל אבן על צלם שראה נבוכדנצר "ומהדק פרזלא נחשא וכספא ודהבא" (סידר אותם בסדר הפוך, מפני שכאן מדבר על נפילתם). התחיל בכאן בברזל, כי הוא התחלת ההעדר, ואחר כך נמשך אל השנייה גם כן ההעדר.

וזה שאמר במדרש (ויק"ר יג, ה): "'אֵת הַגְּמֹל' (ויקרא יא, ד) - זו בבל, 'כי מעלה גרה הוא' - שמקלסת להקב"ה. רבי ברכיה ורבי חלבו בשם רבי ישמעאל בר נחמן, כל מה שפירט דוד (בתהלים), כלל אותו רשע בפסוק אחד, שנאמר (דניאל ד, לד): 'כִּפְעֵן אֲנָהּ נִבְכַדְנֶצַּר מְשִׁבַּח וּמְרוֹמִם וּמְהַדֵּר לְמֶלֶךְ שְׁמַיָא'. 'משבח' - 'שְׂבַחֵי יְרוּשָׁלַם אֵת ה'.' 'ומרומם' - "'אַרְוֹמְמָהּ ה'". 'ומהדר' - 'ה' אֱלֹהֵי גְדֻלַּת מְאֹד הוּד וְהַדָּר לְבִשְׁתָּ'. 'די כל מעבדוהי קשט' (דניאל שם) - 'על חסדך ועל אמתך'. 'וארחתה דין' - 'דין עמים במישרים'. 'ודי מהלכין בגוה' - 'ה' מֶלֶךְ גְּאוֹת לְבִשְׁתָּ'. 'יכל להשפלה' - 'וכל קרני רשעים אגדע'.

הערות - ללמד ענוים דרכו

375 המהר"ל נותן בפרק זה כמה סיבות מדוע דבק במלכות זו ההעדר: סיבה אחת - כיוון שאחריה יש ביטול לכל המלכויות והקמת מלכות ה'. סיבה שנייה - אחרי התפיסה של המלכות הרביעית שאין עוד מלבדה מופיעה ההכרה שאין עוד מלבדו וכל מי שאינו מתבטל למלכות ה' אין לו קיום. סיבה שלישית - בכל השלוש האחרות יש צד שניתן לחבר אל הקדושה, אך ברביעית אין דבר.

376 ונראה גם שכל מלכות קשורה לזו שאחריה. כשאדם מגיע לשיא הכבוד, הוא מתחיל להתבוסס בתאוות, וזה היה המעבר מהמלכות הראשונה לשנייה. ביסוס העושר והשפע הכלכלי מביא גם לריבוי חכמה, כי "בצל החכמה בצל הכסף", וזה המעבר מהמלכות השנייה לשלישית. ריבוי החכמה מביא לכפירה במציאות הרוחנית האלוהית שמעל לשכל האדם וחכמתו והמחשבה שהאדם במרכז ואין עוד מלבדו, וזה המעבר מהמלכות השלישית לרביעית. וכשהאדם חושב שאין עוד מלבדו ונופל, הוא מכיר שאין עוד מלבד הקב"ה ומגיע לאפיסות מוחלטת כלפי שמיא, וזו היא מלכות מלך המשיח.

וְאֵת הַשֶּׁפֶן' (ויקרא יא,ה) - זו מדי, 'כִּי מַעֲלָה גָרָה הוּא' - שמקלסת להקב"ה, שנאמר (עזרא א,ב): "כֹּה אָמַר כְּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס (כל מַמְלֻכֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם)".

וְאֵת הָאֲרֻנָּבֶת' (ויקרא יא,ו) - זו יוון, 'כִּי מַעֲלָת גָרָה הִיא' - שמקלסת להקב"ה. אלכסנדרוס מוקדון כד הוי חמי לרבי שמעון הצדיק, אומר: ברוך ה' אלוהי של שמעון הצדיק.

וְאֵת הַחֲזִיר' (שם ז) - זו אדום, 'וְהוּא גָרָה לֹא יִגְר' - שאינה מקלסת להקב"ה. ולא דייה שאינה מקלסת, אלא מחרפת ומגדפת ואומרת: מִי לִי בַשָּׁמַיִם' (תהלים עג,כה)."

ופירוש זה כמו שאמרנו, כי כל המלכויות - אין דבק בהם ההעדר, שהרי גררה מלכות אחריה. ואף על גב דגם כן כל מלכות ומלכות כאשר גררה מלכות אחריה - זה גם כן העדר שמגיע בסוף, מכל מקום אין דבק ההעדר בעצמו של מלכות, רק במלכות רביעית, שדבק בה ההעדר הגמור³⁷⁷.

וכל העדר מביא הווייה חדשה, כמו שידוע³⁷⁸. ולכך ההעדר הזה מביא שתחזיר ההווייה

הערות - ילמד ענוים דרכו

377 הקילוס לקב"ה של שלוש המלכויות מבטא שיש בהן איזה ניצוץ של קדושה שיתעלה ויתחבר למלכות ישראל לעתיד. אבל במלכות הרביעית אין כלל קדושה, והיא לחלוטין מתנגדת לקב"ה כי היא כופרת לגמרי במלכותו. ועל כן אין היא מתקבלת כלל לעתיד לבוא, אלא תיקונה בביטולה. וז"ל בני יששכר ניסן, ד, טיול בפרדס, יב: "והנה אמרו רז"ל במדרש (שמו"ר לה,ה): 'ויקחו לי תרומה... וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחושת'... אבל ברזל אין כתיב כאן, לא במקדש ולא במשכן. למה? שנמשלה בו אדום הרשעה, שהחריבה בית המקדש. ללמדך שמכל המלכויות יקבל הקדוש ברוך הוא דורון לעתיד לבוא חוץ מאדום... אתה מוצא לעתיד לבוא שכל האומות עתידין להביא דורון למלך המשיח, ומצרים מביאין תחילה וכסבור שלא לקבל מהם ואומר לו הקדוש ברוך הוא אכסניא נעשו לבני במצרים, שנאמר: 'אתיו חשמנים מני מצרים', נשאה כוש קל וחומר בעצמה: מצרים ששעבדו בהן - קיבל, אנו שלא נשתעבדנו בהם על אחת כמה וכמה? מיד 'כוש תריץ ידיו לאלוהים'. מיד כל המלכויות שומעות והן מביאות, שנאמר: 'ממלכות הארץ שירו לאלוהים'. ואחר כך מלכות אדום נושאת קל וחומר בעצמה: ומה הללו שאין אחיהן - קיבלו מהם, אנו על אחת כמה וכמה? ואף היא מבקשת להביא דורון למלך המשיח. אומר לו הקדוש ברוך הוא: 'גער חית קנה' וכו' עכ"ל... הוא בירור ניצוצי הקדושה אשר לא יוכלו להתברר בימי עונינו, הנה הנשאים מן האומות עם חיות ניצוה"ק הנה יבואו לצירוף אל ישראל, ויהיו לרקחות ולטבחות ולאופות. משא"כ בעשו הוא אדום, כתיב: 'ולא יהיה שריד לבית עשו'..."

378 רק כשהגרעין נרקב באדמה הוא יכול להצמיח עץ. והטעם הוא שהחסרון מאפשר מקום למציאות חדשה. ובעומק: רק כשהנבראים מתבטלים לבורא ומבטלים עצמם, הם זוכים לקבל שפע חדש ממנו. וזהו: "בורא עולמות ומחיריבן", כי בחורבן מדרגה אחת מתעלים למדרגה גבוהה יותר. וכן: "וחד חרוב, ולסוף אלף שנה הקב"ה מחדש עולמו". וזהו "באבוד רשעים רינה", לא מצד איבוד הרשעים אלא מפני שזה מאפשר מציאות חיים חדשה יותר.

והנה הרמב"ן בתחילת פרשת ויחי ביאר שמצרים אצל יעקב היא כנגד המלכות הרביעית (כי לבן כנגד בבל ועשו כנגד פרס ושכם כנגד יון). ולא יצאו ישראל ממצרים ונולדה בעולם הווייה חדשה שהיא ישראל אלא באובדן מצרים, כאומר: "הטרם תדע כי אבדה מצרים".
[וכל זה מצד חיי יעקב שרמוזות בו כל הגלויות. אך מצד שעבוד ישראל במצרים, היתה מצרים

לישראל. ולכך מלכות הרביעית נקראת "חזיר - שתחזור המלכות לישראל" (ויק"ר שם). כלומר שמצד ההעדר שדבק במלכות הרביעית, מביא ההוויה אל מלכות ישראל. כי ההעדר הוא סיבה אל ההוויה, כמו שידוע דבר זה למשכילים בחכמה, ולכך מלכות הרביעית - הוא חזיר³⁷⁹.

ומפני כך המלכות הזו נמשלה לברזל, שהוא משחית הכל. וכמו שדבק בעצמה ההעדר, ולכך היא רוצה להעדיר ולהשחית הכל.

ויש לך להבין ולדעת, כי השם יתברך אשר סידר בבריאה ארבע מלכויות, ואף כי המלכויות האלו הם מצד חסרון הבריאה (שהן מחסרות מלכות ה' בעולם שהיא מלכות ישראל) כמו שאמרנו, מכל מקום אי אפשר שיהיו ארבע מלכויות מסולקים מן סדר העולם לגמרי, עד שהם יוצאים לגמרי מן השם יתברך (היינו שיש בכל אחת צד ובחינה של קדושה, שמצד זה יש להן קיום). אבל בוודאי יש להם בחינה במה שהם מתחברים אל השם יתברך.

ולכך מרמז על ג' הראשונים: גמל, שפן, ארנבת - ולאילו יש לכל אחד ואחד סימן טהרה, דהיינו שהם מעלי גרה. וסימן טהרה זה הוא בנסתר, ומורה זה כי מצד הנסתר יש לאלו ג' מלכויות חיבור וצירוף אל השם יתברך מצד מה. ואין דבר זה סימן טהרה בפועל הנגלה, רק סימן טהרה נסתר³⁸⁰.

אבל מלכות רביעית - אין לה סימן טהרה בנסתר, רק בנגלה. כי החיבור שיש למלכות הרביעית אל השם יתברך, שכך מראים עצמם כאילו הם טהורים. ודבר זה מורה על

הערות - ילמד ענוים דרכו

כוללת כל ארבע הגלויות, בבחינת מידת הכתר שכוללת כל הספירות שמתחתיה. ועיין בני יששכר ניסן ד, פרדס, ב; כסלו-טבת ב, כה.].

379 ז"ל הרמב"ן בבראשית לו, מג: "מה שאמרו בפרקי רבי אליעזר: 'בשכר שפינה את כליו מפני יעקב אחיו נתן לו מאה מדינות, משעיר ועד מגדיאל, ומגדיאל זו רומי, שנאמר: אלוף מגדיאל אלוף עירם'. כוונתם בזה מה שהודעתך כמה פעמים, כי היו המקרים בראשונים - רמז לזרעם. והנה אלה האלופים האחרונים עשרה עם מגדיאל, רמז שיהיו מלכי אדום בממשלתם במלכות הרביעית - עשרה, ימלכו על ארץ אדום, והעשירי מהם ימלוך על רומי, ומשם תפשוט אחרי כן מלכותם על כל העולם. ולזה ירמוז שם מגדיאל, שיתגדל על כל אל, כמו שאמר בו (דניאל יא, לו): 'זעשה כרצונו המלך ויתרומם ויתגדל על כל אל', וזהו שנאמר (שם ז, כד): 'וקרניא עשר מינה מלכותא עשרה מלכין יקומון ואחרן יקום אחריהון והוא ישנא מן קדמיא'. ואמרו בבראשית רבה: 'כולם ביוצאי ירכו של עשו הכתוב מדבר'. ודרשו: 'אלוף עירם' - שהוא עתיד לערום תיסוריות למלך המשיח, במהרה יגלה".

380 והטעם פשוט, כיוון שלא כפרו במציאות בורא עולם, הרי שבשורש כשנפגש עם הקדושה - ביטלו כוחם לישראל. וכך נבוכדנצר כשנפגש עם דניאל ביטל כבודו ל"אלהה דאלהין" והכיר שיש מי שמכובד מעליו. ומלכות פרס הביאה מכספה לבניין בית המקדש (וגם כספו של המן הלך שלישי לבניין המקדש ע"י מרדכי) כי הכיר ששפע העושר בא רק ממקום הקדושה. ומלכות יוון שנפגשה במעלה הסגולית הניסית של ישראל ע"י החשמונאים ונכנעה ועשתה שלום עמם. וטעם מפני שהכירו בבורא עולם אלא שהיו עובדי עבודה זרה או מסואבים בתאוות או כופרים בהשגחה, וכשנגלתה להן אחדות ה' או קדושת גופם של ישראל או נוכחות ההשגחה - תוקנו.

אמיתת מלכות רביעית, שפושט טלפיו ומראה כאילו הוא טהור. ואין דבר זה דבר עצמי אל המלכות, רק שמראה עצמו כאלו הוא טהור, ולכך סימן טהרה הוא בטלפיו אשר הם נגלים³⁸¹.

היכן מלכות ישמעאל

ויש בני אדם שואלים, והיכן רמז מלכות ישמעאל, שהיא מלכות רבתא ותקיפא!³⁸² ותשובת שאלה זאת, מה שלא זכר מלכות ישמעאל, כי לא יחשב הכתוב, רק המלכות שקיבלו מלכות קדישין עליונים, שירשו מלכות ישראל וכוחם. והם אלו ארבע מלכויות. ואם לא שביטל מלכות ישראל - לא הגיע להם המלכות. אבל מלכות ישמעאל לא ירש כוחו מן מלכות ישראל, כי כוחו ותוקפו נתן לו השם יתברך בפני

הערות - ילמד ענוים דרכו

381 רומז כאן לנצרות שיצאה מרומי. כי כלפי חוץ היא נראית קרובה יותר לתורת ישראל מאשר עובדי עבודה זרה או הכופרים היוונים, אבל באמת זה רק כלפי חוץ. בפנים היא הכופרת הגדולה. כי היא הכופרת במלכות ה', ומתנגדת בעצם קיומה למלכות ישראל, וטוענת להחלפת ישראל ואלוהיו. על כן הנצרות היא שפגעה ביחוד ה' (ע"י השילוש) ובנצחיות ישראל, והגשימה את האלוהים.

382 כן הקשה ראב"ע לדניאל. ודעתו היא שמלכות רומא ויוון היא מלכות אחת - השלישית, ומלכות ישמעאל היא הרביעית. ובזה חלק על כל מדרשי חז"ל שחילקו בין יוון לרומי וזיהו את רומי עם המלכות הרביעית.

והרמב"ם באיגרת תימן חיבר במלכות הרביעית את הנצרות והאסלאם יחד, וראה בשתיהן מלכות אחת (וגם עשו התחתן עם בת ישמעאל), ואף ראה במלכות ישמעאל קשה לישראל יותר מהנצרות. והרמב"ן בספר הגאולה תירץ: "ארבע מלכויות שחישב הכתוב, לא מנה בהן (אלא) רק הגוברות זו על זו, ותופסות מלכות כל אחת מחברתה. וכל אחת מהן מושלת על ישראל, וממשכת בנו שעבוד וגלות בימי מלכותה. וכאשר רצה האלוהים להראות לדניאל גלות עמו, אמר לו: דע כי נשתעבד בהם מלכות הכשדים, ואחריהם במקומם... יגברו עליהם הרומיים והם ישתעבדו בישראל עד עת קץ, כי לא תכרת מלכותם (אלא) רק על ידי המשיח הגואל. אבל אם היו בעולם מלכויות אחרות בימי המלכויות האלה - אין הכתוב מונה אותן, ולא הראה צורתם לדניאל, כי אין לו צורך לראותם לידיעת משך הגלות". והם הם דברי המהר"ל, שארבע המלכויות לקחו המלכות מישראל, ואילו מלכות ישמעאל יש לה כוח עצמאי, ללא קשר לישראל כלל.

ובאמת כל התשובות נכונות. כי יש צד ובחינה שבהם מלכות יוון ורומא קשורות זו בזו. כי ביטול התורה והשמדות היו הכנה גדולה לכפירה הכוללת. כי באמת כלפי חוץ אי אפשר לכפור, אלא רק על ידי ביטול תורת ישראל ויצירת תורה חדשה. ויש צד שמלכות ישמעאל היא חלק מהמלכות הרביעית, כי גם היא ביטלה מעלת ישראל ובחירתה ויצרה תורה חדשה ודת חלופית.

ויש צד שמלכות ישמעאל אינה מתנגדת לישראל והיא כוח עצמאי, וזה מצד יסודות האמונה באלוהות שהיא מאמינה באחדות ה', ונמצא בה הביטול למלכות ה' בעולם. ומצד זה אינה כמו הנצרות שאין לה מקום בעולם בימות המשיח, והיא דבוקה בהעדר. וזה ההבדל בין שני סוגי האסלאם בעולם: זה שבא לכלות ולהתם הכל ולהחליף את ישראל בעולם, וזה שיסודו בעבודת האל.

עצמו, בשביל שהיה מזרע אברהם, והשם יתברך אמר (בראשית יז, כ): "וְלִישְׁמֵעָאֵל שְׁמַעְתִּיךָ". והנה נתן השם יתברך כוח ותוקף לישמעאל בפני עצמו. ומזה אין מדבר כאשר מזכיר אלו ארבע מלכויות, רק אשר ירשו כוח ותוקפם של ישראל, ובסוף יחזרו הם המלכות לישראל.

ויותר נראה לומר כי ישמעאל הוא בכלל מלכות פרס, והוא בכלל מלכות שנייה. ואף על גב שאמר³⁸³ "ומלכות אחרי" - הוא פרס, לא כתיב פרס בפירוש בכתוב, אלא רוצה לומר כי פרס הוא בכלל מלכות תניינא³⁸⁴.

שאלות מנחות:

- ◆ מהי הסיבה הטכנית שבעבודה כוח המלכות הרביעית הוא הכילוי וההעדר?
- ◆ מהי הסיבה המהותית הפנימית לכך?
- ◆ מדוע הנצרות שכה קרובה ליהדות בלתי אפשרי שיהיה לה קיום בימי משיח?
- ◆ האם מלכות ישמעאל עתידה להתבטל כשיגיע מלך המשיח?
- ◆ מה ההבדל בין מלכות ישמעאל לבין מלכות בני יצחק שעליה נאמר: "ואת בריתי אקים את יצחק"?

הערות - ילמד ענוים דרכו

383 מגילה יא, א: "וארו חיוה אחרי תנינה דמיה לדוב - תני רב יוסף: אלו פרסיים, שאוכלין ושותין כדוב, ומסורבלין כדוב, ומגדלין שער כדוב, ואין להם מנוחה כדוב".

384 לא הבנתי דבריו. שהרי מלכות ישמעאל באה לעולם אחרי המלכות הרביעית - היא רומי והנצרות. וכיצד היא המלכות השנייה?

ולי נראה שרומז שהמלכות הרביעית יש לה קשר למלכות השנייה. ובאמת עשו מסמל גם את המלכות השנייה וגם את הרביעית. הכפירה שיוצרת המלכות הרביעית מעלה במקביל את התשוקה למילוי תאוות עולם הזה, הבאה לידי ביטוי במלכות ישמעאל שמצד הגמול הדתי שלהם - כולו בתאוות העולם הזה.

הרי שכלפי האסלאם יש שלוש התייחסויות: מצד האמונה באל אחד יש לו מקום גם בימות משיח ואין הוא מתנגד לישראל. מצד הגמול שלו - יש בו ניצוץ קדושה בלבד שעתיד להתכלל במלכות משיח, בכלל המלכות השנייה. ומצד יצירת תורה חלופית לתורת ישראל - הוא מתנגד לחלוטין למלכות ישראל ולא יהיה לו קיום בימי משיח.

מסלול 1: יום א לפרשת מקץ
מסלול 2: יום ג לפרשת וישב